

MARIAN MROCZKO

AP SŁUPSK

OBSZAR POLSKI W GEOPOLITYCZNYCH POGLĄDACH EUGENIUSZA ROMERA*

Eugeniusz Romer (1871-1954) był jednym z najwybitniejszych geografów polskich pierwszej połowy XX wieku. Jego koncepcje i studia z zakresu klimatologii, glaciologii oraz kartografii weszły na stałe do światowej skarbnicy myśli geograficznej. Odgrywał on również ważną rolę w życiu społecznym i politycznym, będąc nie tylko jednym z „architektów” odbudowy państwa polskiego, lecz także surowym krytykiem tworzonego ładu społecznego i gospodarczego.

Początek działalności Romera przypada na przełom XIX i XX wieku. W tym czasie ukształtowała się niemiecka doktryna geopolityki jako kierunek myśli politycznej, oscylujący na pograniczu geografii politycznej i nauki o państwie, ściślej mówiąc – filozofii państwa. Pojęcie to, znane pod koniec XIX stulecia tylko niewielkiej grupie teoretyków państwa i geografów, urosło w następnych dziesięcioleciach do rangi „nauki”, mającej ambicje odegrania głównej roli w nauce politycznej. Zaangażowani w dyskusję przedstawiciele różnych dziedzin wiedzy, przede wszystkim zaś geografowie i prawnicy, dostrzegli w geopolityce naukę o państwie, metodę poznania naukowego, filozofię państwa, sztukę rządzenia, wreszcie *vademecum* myślenia politycznego¹.

Jako teoria głosząca, iż tendencje rozwojowe i ekspansja polityczna i terytorialna państw oraz wiele innych zjawisk społeczno-politycznych są zdeterminowane geograficznie, geopolityka była dla Niemiec szczególnie atrakcyjna. Określając zasięg naturalnych granic państwa (rzeki, wielkie pasma górskie, morza), wykorzystywała autorytet geografii do uzasadnienia i usprawiedliwienia jego ekspansywnych dążeń.

Za prekursora geopolityki uchodzi niemiecki geograf i etnograf Friedrich Ratzel, który przyczynił się w znacznym stopniu do wyemancypowania geografii z funkcji statycznej nauki pomocniczej, jaką pełniła przez wieki wobec nauki o państwie. Jego poglądy na państwo stanowiły pierwsze doktrynalne ujęcie teorii polityki wielkiej przestrzeni (*Grossraumpolitik*), dla której szwedzki teoretyk państwa Rudolf

* Wykład wygłoszony na inauguracji roku akad. 2007/2008.

¹ A. Wolff-Powęska, *Doktryna geopolityki w Niemczech*, Poznań 1979, s. 131.

Zusammenfassung

**Das polnische Gebiet in der geopolitischen Ansichten
von Eugeniusz Romer**

In diesem Beitrag werden die Ansichten von Eugeniusz Romer vorgestellt, der zu den bedeutendsten polnischen Geographen der ersten Hälfte der 20. Jahrhunderts gerechnet wird. Romer beschäftigte sich mit der geopolitischen Lage der polnischen Gebiete auf der Landbrücke zwischen der Ostsee und dem Schwarzen Meer und mit ihren natürlichen geographischen Bedingungen. Seine These lautete, dass das Zentrum Polens gemäß den geographischen Bedingungen im Zuflussgebiet der Weichsel liegt, das die Schlüsselstellung innerhalb des Wasserwegesystems einnimmt, das das ukrainische Hochplateau umfließt.

Aus der Analyse des europäischen Flusssystemes leitete er die These von dem natürlichen, gegen Osten gerichteten Expansionsdrang, der in Deutschland unter dem Begriff *Drang nach Osten* bekannt ist. Diese Tendenz war auch in der französischen und polnischen Geschichte zu beobachten. In der polnischen Geschichte waren es die starke Bindung der Oder, eines Flusses mit Grenzcharakter, mittels seiner Zuflüsse an die Weichsel und ihr umfangreiches Zuflusssystem aus der östlichen Richtung, die die natürliche Richtung gegen Osten prägten. Aus diesen Überlegungen zog Romer den Schluss, dass die natürliche Westgrenze Polens von der schmalsten Stelle der Tiefebene am nördlichen Ausläufer der Sudeten, wo die Lausitzer Elbe entspringt bis zu der Mündung der Oder in der südlichsten Ecke der pommerschen Bucht verlaufen soll. Entlang dieses Tals fließen die Oder und die Lausitzer Neisse. Die östliche Grenze dagegen bilden die Flüsse Düne und Dnjepr, zwei Ströme, die einst die Grenze des historischen Polens bildeten.

Romers Überlegungen, bekannt geworden am Vorabend des Ausbruchs des ersten Weltkrieges, stärkten den Glauben der Polen an die Wiedergewinnung der Souveränität, mobilisierten die Unabhängigkeitsbewegung zur Tat und glichen einem Appell für den Wiederaufbau der Rzeczpospolita innerhalb ihrer historischen Grenzen.